

3. Kurinnyi, E.V. (2004), *Predmet i obekt administrativnoho prava Ukrainy : monohrafiya* [Subject and object of administrative law of Ukraine : monograph], Lira LTD, Dnipropetrovsk, Ukraine.
4. "Need", available at : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Потреба>.
5. "Human needs", available at : <http://moyaosvita.com.ua/suspilstvoznastvo/potrebi-lyudini>.
6. Vynoslavskaya, O.V. "Needs", available at : http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavskaya_psihologiya/part4/4202.htm.
7. "Maslow's hierarchy of needs", available at : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Піраміда_Абрагама_Маслоу.
8. Henkin, B.M. "Human needs : structure, classifications and limits", available at : <http://www.elitarium.ru/potrebnosti-cheloveka-struktura-klassifikacija-granicy-maslou/>.
9. Kurinnyi, E.V. (2013), "Ukrainian Administrative Law reforming : a few points about the nature of the process", *Administrativne pravo i protses*, no. 2, pp. 5-15.
10. "Ukrainian economy offshorization", available at : <http://moyakraina.pp.ua>.
11. "BBC Ukraine", available at : http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2016/08/1608.

УДК 34.04: 005.44

ВПЛИВ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ НА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Удовика Л.Г., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

У статті обґрунтовується положення про те, що поряд із глобалізацією культурно-цивілізаційними тенденціями, які найбільш істотно впливають на глобальний, регіональний і національний правовий розвиток, є процеси глокалізації та локалізації. У праві зазначені процеси набувають нових властивостей.

Ключові слова: глобалізація, правова глобалізація, глокалізація, правова глокалізація, правовий розвиток, правова культура, правова система, регіоналізація.

ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРНО-ЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ФАКТОРОВ НА ПРАВОВОЕ РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Удовика Л.Г.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

В статье обосновывается положение о том, что вместе с глобализацией культурно-цивилизационными тенденциями, которые наиболее существенно влияют на глобальное, региональное и национальное правовое развитие, являются глокализация и локализация. В праве эти процессы приобретают новые свойства.

Ключевые слова: глобализация, правовая глобализация, глокализация, правовая глокализация, правовое развитие, правовая культура, правовая система, регионализация.

INFLUENCE OF CULTURAL-CIVILIZATION FACTORS ON LEGAL DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Udovika L.H.

Zaporizhzhya national university, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhya, Ukraine

In determination of character of global and national legal development, basis of possible co-operation or opposition of the legal systems it is important to take into account that modern legal development, equally with globalization, determined by other cultural-civilization factors, by other vectorial and dichotomy processes - glocalization and localization which in a different degree and in different displays incarnated in the national legal systems.

Globalization is a difficult, scale, multivariable and ambiguous process, with the different degree of efficiency in all spheres of society and in a practical plan, foremost, means diminishing of barriers between the economic, legal, political systems of the different states, that are instrumental in a trade-out, interdependence, conduces to their gradual standardization, integration and internationalization. Glocalization is a dichotomy process, unites the

processes of globalization and localization, world synthesis and fragmentation of globalization processes, it is a certain alternative to the positive and negative consequences of globalization. Glocalization and globalization represent heterogeneity of civilization development, forming of conglomeration and polarization of the world, confirm importance of regional, national and local features of community development. Glocalization does not mean returning to the previous local features of "pre-global epoch", it leads these features to the global world. Equally with glocalization and globalization there is a process of regionalization, which consists in formation of economic integration groupments on certain territory, with the purpose of increase of efficiency of economy by standardization of legislation, liquidation of administrative limits on moving of commodities, capitals and labour force, and also the complete use of factors of production.

Simultaneous flowing of processes of globalization, glocalization, regionalization is caused economic, political, legal, ethnic, cultural, anthropological differences. The noted processes complicate the processes of making decision, managements substantially, strengthen the mechanism of self-government and self-organization within the limits of the state, simultaneously they are the mortgage of unity and variety of civilization development.

The mentioned processes acquire certain peculiarities features in law. As an independent process, legal globalization consists in creation of the system of legal and intergovernmental norms of the international legal system, which organize, provide, co-ordinate global co-operation in the different spheres of society by co-operation of international and national law, with bringing in norms of corporate right, transnational subjects of world economy, supernational economic and financial norms and rules of activity of the states, intergovernmental unions, generally accepted legal standards and values. The basic methods of legal globalization are legal integration and legal internationalization. Glocalization of right is when in reply to legal globalization (legal internationalization, legal integration, legal unification, legal standardization) in place of the expected disappearance, leveling, elimination of law-cultural differences, vice versa, there is their tuning, even their strengthening (legal adaptation, legal harmonization, decentralization, deconcentration).

Changing of civilization epochs, appearance of the on principle new legal, political, social, cultural, informative phenomena and processes, strengthening of their co-operation and interdependence, their syncretic unities are immanently related to appearance of new concepts and terms, and also with changing of many world views, valued points.

Key words: globalization, legal globalization, glocalization, legal glocalization, legal development, legal culture, legal system, regionalization.

Практика сучасного правового розвитку свідчить, що глобальний світ швидко змінюється й ускладнюється, а нові проблеми та виклики, які постають перед національними, міждержавними та міжнародними правовими системами, взаємопов'язані й створюють глобальні мультиплікативні негативні ефекти. Більшість проблем, які раніше могли розв'язуватись у межах національних кордонів, національного правового регулювання чи між правовими системами одного типу, сьогодні вимагають ґрунтовного розуміння їхніх причин, з одного боку, а з іншого – широкомасштабних, добре скоординованих спільних кроків у протидії викликам, які стають усе більш загрозливими для національної безпеки держав, національних і міжнародних правових систем.

Важливим у визначенні характеру як глобального, так і національного правового розвитку, підґрунтя можливої взаємодії чи протистояння правових систем є врахування того, що сучасний правовий розвиток поряд із глобалізацією визначається й іншими культурно-цивілізаційними чинниками, різновекторними та дихотомічними процесами, а саме процесами глокалізації та локалізації, які різною мірою і в різних проявах втілюються в національних правових системах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про недостатню увагу учених-правників до дослідження проблем впливу культурно-цивілізаційних факторів на правовий розвиток. Слід зазначити, що глобалізація та правова глобалізація вже стали предметом наукових розвідок, зокрема таких зарубіжних та вітчизняних учених, як С. Гаврилов, О. Звонарьова, Б. Карташкін, М. Лук'янов, Б. Макогон, С. Поленіна, В. Ралько, Ю. Старілов, Є. Скурко, Ю. Тихомиров, Х. Бехруз, А. Саїдов, О. Скакун, О. Тихомиров, Л. Луць, В. Сильченко, І. Яковюк та ін. На відміну від глобалізації та правової глобалізації, глокалізація та локалізація, їхній вплив на національний і глобальний правовий розвиток залишаються недослідженими. Саме тому метою пропонованої статті є дослідження впливу культурно-цивілізаційних факторів на правовий розвиток в умовах глобалізації.

Не вдаючись у наукові дискусії щодо методологічних підходів до вивчення глобалізації, теоретичних інтерпретацій її сутності та оцінних суджень щодо її впливу та наслідків, що є предметом окремого наукового дослідження, поділяємо думку вчених, які вважають, що глобалізація є складним, масштабним, багатфакторним і неоднозначним процесом. Глобалізація охоплює з різним ступенем ефективності всі сфери суспільства й у практичному плані означає насамперед зменшення бар'єрів між економічними, правовими, політичними системами різних держав, що сприяє взаємообміну, взаємозалежності, веде до поступової їхньої уніфікації, інтеграції та інтернаціоналізації. Йдеться про особливу взаємозалежність, що не припускає прямої підпорядкованості, а полягає у створенні єдиної цілісної системи чи необхідності максимального зближення відповідних державних інститутів.

Унаслідок цього відбувається послаблення традиційних зв'язків і бар'єрів, які ізолюють держави та народи один від одного і водночас захищають їх від неврегульованих зовнішніх впливів.

У сучасному світі поряд із глобалізацією як визначальним трендом сучасності простежуються й інші тенденції, які стають усе більш очевидними. Це глокалізація та локалізація, які є наслідком залучення локальних і регіональних особливостей економічного, політичного, правового, соціального, культурного розвитку країн у глобальні потоки. Ці потоки сформували специфічні суперечливі форми переплетення традицій, культур, ментальних характеристик і комунікативних практик, суперечливу єдність глобального та локального, яка дістала назву «глокалізація».

Попри відмінності у тлумаченні поняття й змісту глокалізації, учені поділяють думку, що глокалізація є дихотомічним процесом, поєднує процеси глобалізації та локалізації, світового синтезу та фрагментації глобалізаційних процесів, є певною альтернативою позитивним і негативним наслідкам глобалізації. Так, З. Бауман зазначає: «Інтеграція та роздробленість, глобалізація та територіалізація – це взаємодоповнювальні процеси. Точніше, це дві сторони одного процесу – процесу перерозподілу суверенітету, влади та свободи дій у світовому масштабі, каталізатором (але жодною мірою не причиною) якого став радикальний стрибок у розвитку технологій, пов'язаних зі швидкістю. Збіг і переплетення синтезу та роздроблення, інтеграції та розпаду аж ніяк не випадкові, і змінити цю ситуацію вже неможливо» [1, с. 57-58]. Глокалізація змінює попереднє геополітичне суперництво централізованих національних держав мережевою гео економічною конкуренцією та прямим геокультурним обміном між різними регіонами, що відбувається у всіх сферах суспільства.

Глобалізація та глокалізація відбивають неоднорідність цивілізаційного розвитку, формування конгломератності та поляризації світу, підтверджують важливість регіональних, національних і локальних особливостей суспільного розвитку. При цьому конгломерат не є щось цільне, не є частиною структурованої системи світоцілісності, його розглядають – у межах транссистемного підходу – як «єдність різносутностей, а не злиття в однорідності, це єдність «за зовнішнім контуром» через співрозвиток різного, а не злиття в однаковому» [2, с. 112], що приводить до того, що глобальність виявляється не якимось одномірним простором, а транслокальністю. Слід зауважити, що глокалізація не означає повернення до попередніх місцевих особливостей «доглобальної епохи», вона вводить ці особливості в глобальний світ.

Поряд із глобалізацією та глокалізацією відбувається процес регіоналізації, який полягає в утворенні економічних інтеграційних угруповань на певній території з метою підвищення ефективності економіки шляхом уніфікації законодавства, ліквідації адміністративних обмежень на переміщення товарів, капіталів і робочої сили, а також повного використання факторів виробництва. Сучасні вчені, зокрема М. Антонюк, Р. Виходець, А. Лубський, А. Широков, А. Салицький, поділяють думку, що регіоналізація полягає в співіснуванні конкуруючих різновекторних моделей розвитку в межах однієї чи декількох сфер людської взаємодії. Регіоналізація розглядається і як форма сучасної глобалізації.

У розумінні співвідношення глобалізації та регіоналізації слушними є міркування В. Зінченка, який зазначає: «Регіон є меншою моделлю світу, і саме тут можна скоріше досягти інтернаціоналізації, інтеграції, лібералізації, уніфікації, не зазіхаючи на національну самобутність, виявити труднощі, суперечності, неприйнятні явища й тоді переходити до вищого щабля в глобальному світі, уже співпрацюючи з укрупненими світовими регіонами-полісами» [3, с. 9-17].

Отже, глобалізація та регіоналізація є взаємозалежними процесами, між якими є спільне та відмінне, спричинене насамперед просторовими відмінностями. Кожен із зазначених процесів має як позитивні, так і негативні наслідки для всіх сфер суспільства та національної держави. Якщо позитивними наслідками регіоналізації можна вважати формування «економічної самоідентифікації» регіонів і збільшення їхньої зацікавленості в господарській діяльності, то до негативних слід віднести посилення регіональних диспропорцій розвитку (інколи з ознаками сепаратизму), появу «депресивних» регіонів, руйнацію зовнішніх економічних, фінансових зв'язків тощо. Найбільш значним негативним наслідком регіоналізації є руйнація комплексного й цілісного розвитку територій і держав, що проявляється в диференціації характеру процесів економічного відтворення, показниках економічного, соціального, політичного розвитку держави.

Процеси регіоналізації в сучасному світі стали основою формування міждержавних правових систем, які впливають на розвиток національних правових систем.

Отже, поширення процесів глобалізації, регіоналізації, глокалізації спричинене низкою економічних, правових, соціокультурних, чинників, зокрема тим, що сучасні суспільства не мають дієвих

механізмів уникнення негативних наслідків глобалізації, конфліктів, а досягнення економічної та соціальної стабільності, яка б супроводжувалась повагою до людини, її прав і свобод, виявляється не менш складнодосяжним, та й то «лише в деяких соціумах і в історично дуже короткі періоди» [3, с. 9]. Вважаємо, що одночасне протікання процесів глобалізації, глокалізації, регіоналізації спричинене економічними, політичними, правовими, етнічними, культурними, антропологічними відмінностями. Зазначені процеси істотно ускладнюють процеси прийняття рішень, управління, підсилюють механізми самоврядування та самоорганізації в межах держав, водночас вони є запорукою єдності та різноманіття цивілізаційного розвитку. Спільним для них є складний і динамічний характер, нелінійність і самоорганізованість, дихотомічність і різновекторність розвитку.

Зазначені процеси у праві набувають певних особливостей і рис. Правова глобалізація є складником загального процесу глобалізації та має спільні з ним риси, зокрема дихотомічність, суперечливість, пульсаційний характер, нерівномірність тощо. Як самостійний процес правова глобалізація полягає у створенні системи правових міждержавних норм, міжнародної правової системи, що організують, забезпечують, узгоджують глобальну взаємодію в різних сферах суспільства шляхом взаємодії міжнародного та національного права із залученням норм корпоративного права, транснаціональних суб'єктів світової економіки, наднаціональних економічних і фінансових норм і правил діяльності держав, міждержавних союзів, загальноєвропейських правових стандартів і цінностей. Основними способами правової глобалізації є правова інтеграція та правова інтернаціоналізація [4, с. 28].

Глокалізація права – це термін, який адекватно відбиває сутність і спрямованість розвитку низки правових процесів і явищ у світі. Глокалізація в праві – це коли у відповідь на правову глобалізацію (правову інтернаціоналізацію, правову інтеграцію, правову уніфікацію, правову стандартизацію) замість очікуваного зникнення, нівелювання, стирання правокультурних відмінностей, навпаки, відбувається їх підлаштування, навіть їхнє посилення (правова адаптація, правова гармонізація, децентралізація, деконцентрація).

Грунтуючись на основних видах (запропонованих Л.Г. Кир'яною [5]) локальних реакцій на глобальні виклики, що проявляються в різних культурах, можна виокремити такі види локальних реакцій на правову глобалізацію (види глокалізації права):

- 1) максимальна відкритість, некритичне запозичення правових норм, принципів, цінностей інших правових систем (гібридизація) (наприклад, правова система ПАР);
- 2) співіснування національних і міжнародних правових норм принципів, цінностей без істотного взаємовпливу й інтеграції (наприклад, правові системи Білорусі, Росії, Китаю, Таджикистану);
- 3) правова адаптація, гармонізація, впровадження світових і європейських правових стандартів, що відбувається в правовій політиці, системній правовій діяльності з боку відповідних органів і посадових осіб (наприклад, правові системи Латвії, Литви, Грузії, України);
- 4) захист національних правових норм, принципів, цінностей, правокультурних відмінностей від глобалізаційних правових процесів, протистояння та заперечення (наприклад, правова система Північної Кореї);
- 5) правова регіоналізація, яка органічно поєднує національні та регіональні правові норми й цінності (наприклад, Європейський Союз, який втілює проект наднаціональної правової інтеграції).

Глобалізація та глокалізація відбивають неоднорідність цивілізаційного розвитку, формування конгломератності та поляризації світу, підтверджують важливість регіональних, національних і локальних особливостей суспільного розвитку. При цьому конгломерат є не чимось цілним, а є певною сукупністю різносутностей.

Аналіз геокультурних досліджень дає підстави виокремити три основні моделі взаємозв'язку культурно-цивілізаційних і політико-правових факторів.

1. Модель формування культурно-цивілізаційної єдності. На основі синтезу західної цивілізації з локальними культурами виникає єдина, універсальна для всього людства система ключових ідей, цінностей і практик, на основі якої формується система універсальних політико-правових інститутів. Прибічники цієї моделі поділяють думку, що національні культури, які відмовляються від сприйняття універсальних цінностей, визнаються «відсталими» від науково-технічного прогресу.

2. Модель цивілізаційного, культурного плюралізму. Прихильники цієї моделі вважають, що представникам різних культур усе складніше знайти спільну мову, домовитись між собою, а суперечності між цивілізаціями детермінують посилення конфліктів і анархії у світі. Саме тому необхідним є існування різних правових культур.
3. Змішана, емпірична модель, згідно з якою культурні процеси є специфічною сферою боротьби різних суб'єктів, пов'язаної з іншими сферами людського життя (економіка, право, політика, структура соціумів). У зв'язку з цим у сучасному світі простежується постійна боротьба тенденцій до культурно-цивілізаційної інтеграції та культурно-цивілізаційної дезінтеграції. Вони досить складно співвідносяться із процесами політичної та соціально-економічної боротьби. Перші дві моделі протистоять одна одній, але водночас вони містять істотні елементи нормативно-ідеологічного характеру.

У зв'язку з цим О. Мартишин, узагальнюючи історичний досвід, виокремлює три типи сприйняття іноземної культури чи її окремих елементів: насильницьке впровадження, добровільне сприйняття та різноманітні форми тиску, впливу. Жоден із цих типів, як правило, не трапляється в класичному варіанті, тобто без домішок елементів інших типів. Експансія чужої культури завжди викликає протидію. На практичному й емоційному рівні це виявляється в опорі національної культури, на теоретичному рівні – в усвідомленні необхідності відповідності державних і правових інститутів реальним, а значить, і національним умовам [6, с. 10].

Слід звернути увагу й на те, що в умовах глобалізації нееквівалентність інформаційного обміну між правовими культурами різних типів спричинена об'єктивними чинниками, насамперед тим, що західна правова культура характеризується мозаїчністю, взаємною автономією своїх складників, більшою гнучкістю, здатністю пристосовуватись, проникати в інші культури. Східні правові культури такі властивості не мають.

Історичний досвід засвідчує, що національні правові культури природно сприймають насамперед риси тих культур, які їм близькі, мають окремі спільні риси. Так, єдність принципів правової культури західноєвропейських держав зумовила формування європейського права як специфічного соціокультурного феномену епохи інтеграції.

Сучасні дослідники звертають увагу на те, що нині, зі вступом до ЄС країн Східної Європи, суть інтеграційних процесів на європейському континенті змінюється. Якщо традиційно вони відбувались у межах єдиного монокультурного правового простору, то сьогодні інтеграція права є полікультурним процесом, що охоплює простір, який характеризується наявністю двох самостійних центрів культурно-правового впливу. За таких умов розв'язання проблем, пов'язаних із глобалізацією права, може бути забезпечене тільки за умови, якщо поряд із принципом розширення інтеграції правових культур держав, сприйнятливість правових систем яких до західноєвропейських правокультурних принципів визначається спільністю етимологічно-генетичних коренів, буде реалізований принцип послідовного втілення ідеології мультикультурності у взаємодії державно-правових систем, принципово різних за своїми правокультурними основами [7].

Сприйняття та запозичення елементів інших правових культур, які суперечать елементам національної культури цього суспільства, або не відбуваються взагалі, або відбуваються вкрай суперечливо, у більш тривалий період шляхом запозичення окремих елементів матеріальної правової культури – окремих правових інститутів, елементів юридичної техніки, моделей державно-правового регулювання. При цьому запозичення правових ідей, поглядів, принципів, тобто духовних складників правової культури, практично не відбувається. У такому разі йдеться про «правову акультурацію», тобто про перенесення елементів однієї культури в іншу, але не про глобальний процес, у якому правова культура змінює весь правовий лад суспільства-реципієнта і є, як указує Ж. Карбоньє, «культурною мутацією» [8, с. 198-201].

Дещо відмінною стосовно наслідків правової акультурації є точка зору Н. Рулана, на думку якого її можна визначити як глобальну трансформацію, яку відчуває одна правова система від контакту з іншою правовою системою; цей процес передбачає використання різних за природою та силою впливу засобів примусу. Виокремлюючи в найбільш загальному вигляді примусовий, асиміляційний і поняттєвий характер правової акультурації, Н. Рулан визнає можливість істотних глибоких трансформацій правової культури та правової системи [9, с. 190]. Саме до таких наслідків приводить правова акультурація в умовах глобалізації, адже за своєю сутністю та змістом глобалізація спрямована на посилення взаємодії економічної, правової, політичної, технологічної, культурної сфер держав, суспільств, народів, приводить до посилення їхньої взаємозалежності. Взаємодія правових культур базується на певному ідеологічному та науково-технічному підґрунті, які уможливають універсалізацію, раціоналізацію, інтеграцію правових систем. «Сучасна епоха характеризується тим,

що проникнення західних культурно-правових моделей відбувається значно швидше й на більш далекій відстані, що значно збільшує можливості передачі права» [9, с. 185].

Взявши до уваги закономірний, об'єктивний і водночас суперечливий характер правової глобалізації, який є причиною складної, неоднозначної взаємодії відмінних правових культур, необхідно відповісти на питання щодо особливостей та ймовірних тенденцій розвитку національної правової культури в умовах глобалізації.

В узагальненому вигляді існує три основні моделі розвитку національних правових культур в умовах глобалізації, залежно від яких відбуваються чи, навпаки, не відбуваються структурні трансформації національної правової системи.

Перша модель – це входження національних держав до складу наддержавних утворень, «глобальних імперій», наслідком чого стає значний ступінь уніфікації правових цінностей, принципів, норм відповідно до вимог, які висуваються (наприклад, ЄС). Така модель є прийнятною для тих держав та їхніх правових систем, які мають спільні риси, історію, елементи правового менталітету, належать до одного типу правових систем або, попри наявні відмінності, мають єдність поглядів стосовно майбутнього правового розвитку. Так, єдність принципів правової культури західноєвропейських держав зумовила формування європейського права як специфічного соціокультурного феномену епохи інтеграції. Однак на сучасному етапі, зі вступом до ЄС країн Східної Європи, суть інтеграційних процесів на європейському континенті змінюється. Якщо традиційно вони відбувались у межах єдиного монокультурного правового простору, то сьогодні інтеграція права є полікультурним процесом, що охоплює простір, який характеризується наявністю двох самостійних центрів культурно-правового впливу. Більш чітко простежується послідовне втілення ідеології мультикультурності у взаємодії державно-правових систем, принципово різних за своїми правокультурними основами. Реалізація зазначеної моделі зумовлює структурні трансформації не лише на рівні правової культури та правової свідомості, а й на рівні окремих елементів і підсистем, національної правової системи загалом. Зважаючи на спільність багатьох рис у правових культурах, зміни носять відносно несуперечливий характер, хоча така модель не може гарантувати їхню повну відсутність.

Друга модель – критичне, поступове запозичення елементів правової культури в поєднанні зі збереженням власної національної правової культури, правових звичаїв і традицій. Такий варіант є найбільш оптимальним для більшості сучасних держав, хоча й вимагає виваженої правової політики, значних зусиль, спрямованих на оцінку чужого досвіду, обґрунтування етапів, відповідних заходів тощо. Зазначена модель супроводжується певними конфліктами, зіткненнями окремих правових цінностей, принципів, детермінує структурні трансформації правової культури та національної правової системи. Період запозичення окремих елементів правової культури може розтягуватись у часі та потребує значних зусиль як з боку суб'єктів реалізації правової політики, так і з боку пересічних громадян.

Третя модель – правова ізоляція, тобто збереження чи формування закритої національної правової системи, яка за будь-яких умов прагне зберегти власну правову культуру, звичаї, традиції, цінності. Іноземні правові традиції ігноруються, різко критикуються як неприйнятні, такі, що суперечать національному правовому менталітету тощо. Наслідком цього стає формування особливих політико-правових режимів (Ірак, Лівія), які в будь-який момент можуть зазнати силового тиску з боку інших держав. Цілком закономірно, що реалізація такої моделі не приводить до істотних структурних трансформацій правової культури. Водночас на рівні національної правової системи, зокрема її нормативної та ідеологічної підсистем, можуть бути здійснені певні кроки щодо посилення заходів протидії проникненню чужорідних правокультурних елементів.

Зазначені моделі певною мірою мають умовний характер; в умовах зближення національних правових систем перші дві моделі є більш поширеними. Через специфіку правових культур інформаційний обмін, що є наслідком міжкультурної взаємодії між незахідними типами правових культур і західним в умовах глобалізації, має нееквівалентний характер. Вплив правової культури західного типу на національні має очевидний характер, зворотній вплив є незначним. Для подолання проблем розвитку національної правової культури, які спричиняє чи загострює глобалізація, найбільш доцільним є поступове виважене й обґрунтоване запозичення чужого державно-правового досвіду зі збереженням власних правокультурних і правоментальних традицій. При цьому важливою умовою ефективності подальшого розвитку правової культури та правової системи є відмова від спроб уніфікувати чинне право та юридичну практику там, де їхня самобутність визначається особливостями правової культури й правоментальними установками.

Зазначені моменти втілюються в процесах правової глобалізації, правової глокалізації, правової локалізації та є підґрунтям формування глобалізованих, глокалізованих і локалізованих правових систем, спричиняють певні суперечності як у межах правових систем одного типу, так і між правовими системами, що належать до різних типів [10, с. 67-69].

Отже, поширення процесів правової глобалізації та правової глокалізації спричинене правовими, економічними, політичними, етнічними, культурними, релігійними, антропологічними відмінностями, а також тим, що сучасні держави намагаються створити дієві механізми уникнення чи мінімізації негативних наслідків глобалізації, забезпечити стабільність розвитку. Зазначені процеси істотно ускладнюють процеси прийняття рішень як на глобальному, так і на глокальному й локальному рівнях, підсилюють механізми самоврядування та самоорганізації в межах держав. Водночас вони є запорукою єдності та різноманіття цивілізаційного розвитку. Спільним для них є складний і динамічний характер, нелінійність і самоорганізованість, дихотомічність і різновекторність розвитку.

Зміна цивілізаційних епох, поява принципово нових правових, політичних, соціальних, культурних, інформаційних явищ і процесів, посилення їхньої взаємодії та взаємозалежності, синкретичної єдності іманентно пов'язані з появою нових понять і термінів, а також зі зміною багатьох світоглядних, ціннісних орієнтирів. Поняття «глокалізація права» має значний евристичний потенціал, оскільки уможливує більш адекватне осмислення сучасних світових процесів правового розвитку, і потребує окремого наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини та людства / З. Бауман. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
2. Богатуров А. Анклавно-конгломератный тип развития : опыт транссистемной теории / А. Богатуров, А. Виноградов // Восток – Запад – Россия : сб. статей к 70-летию акад. Н. Симонии. – М. : Прогресс-Традиция, 2002. – С. 109-130.
3. Зинченко В. Регионализация, институциональные тенденции глобализации и модель восстановительного общественно-экономического развития / В. Зинченко // Вестник ВГУ. Серия : Экономика и управление. – 2012. – № 1. – С. 9-17.
4. Удовика Л. Теоретико-правові засади трансформацій правової системи України в умовах глобалізації : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень» / Л. Удовика. – К., 2014. – 42 с.
5. Кирьянова Л. Общество в контексте глобально-локальных отношений / Л. Кирьянова. – Томск : Дельтаплан, 2007. – 136 с.
6. Мартышин О. Национальная политическая и правовая культура в контексте глобализации / О. Мартышин // Государство и право. – 2005. – № 4. – С. 9-17.
7. Морозов В. Принципы западноевропейской правовой культуры : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права ; история политических и правовых учений» / В. Морозов. – М., 2009. – 21 с.
8. Карбонье Ж. Юридическая социология / Ж. Карбонье ; пер. с фр. и вступ. ст. В. Туманова. – М. : Прогресс, 1986. – 351 с.
9. Рулан Н. Юридическая антропология : [учебник для вузов] / Н. Рулан ; пер. с фр., отв. ред. В. Нерсесянц. – М. : НОРМА, 1999. – 310 с.
10. Удовика Л. Правова система України : глобалізаційні трансформації : [моногр.] / Л. Удовика. – Запоріжжя : КСК Альянс, 2014. – 320 с.

REFERENCES

1. Bauman, Z. (2008), *Globalizatsiya. Naslidky dlya lyudyny ta lyudstva* [Globalization. Consequences for human and humanity], Vyd. dim «Kievo-Mogilyansk is an academy», Kyiv, Ukraine.
2. Bohaturov, A.D. and Vinogradov, A.V. (2002), “Enclave-conglomerate type of development : Experience of transsystem theory”, *Vostok – Zapad – Rossiya : sb. statey k 70-letiyu akad.*

- N.A. Simonii [East – West – Russia: collection of articles to the 70th anniversary of Acad. N.A. Simonii], Prohress-Traditsiya, Moscow, pp. 109–130.
3. Zinchenko, V.V. (2012), “Regionalization, institutional tendencies of globalization and model of restorative socio-economic development”, *Vestnik VGU. Seriya : Ekonomika i upravlenie*, no. 1, pp. 9-17.
 4. Udovika, L.H. (2014), “Theoretical and legal principles of transformations of the legal system of Ukraine in terms of globalization”, Thesis abstract for Doct. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Kyiv, Ukraine.
 5. Kiryanova, L.H. (2007), *Obshchestvo v kontekste hlobalno-lokalnykh otnosheniy* [Society in the context of global-local relations], Deltaplan, Tomsk, Russia.
 6. Martyshin, O.V. (2005), “National political and legal culture in the context of globalization”, *Hosudarstvo i pravo*, no. 4, pp. 9-17.
 7. Morozov, V.A. (2009), “Principles of Western European legal culture”, Thesis abstract for Doct. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Moscow, Russia.
 8. Karbone, Zh. (1986), *Yuridicheskaya sotsiologiya* [Juridical sociology], Translated by Tumanov, V.A., Moscow, Russia.
 9. Rulan, N. (1999), *Yuridicheskaya antropologiya : uchebnik dlya vuzov* [Juridical anthropology : coursebook], Translated by Nersesyants, V.S., Moscow, Russia.
 10. Udovika, L.H. (2014), *Pravova systema Ukrayiny : hlobalizatsiyni transformatsiyi : monohrafiya* [Legal system of Ukraine : globalizational transformations : monograph], KSK Alyans, Zaporizhzhya, Ukraine.

УДК 340.12: 340.115: 34.06

ТЕОРІЯ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ У КОНТЕКСТІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА

Ганзенко О.О., к.ю.н., доцент

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
gan-oleksandr@yandex.ua*

У науковій публікації досліджуються поняття та класифікація правових засобів у контексті інструментальної теорії права. Зазначається, що «правові засоби» є ключовою категорією інструментальної теорії права і в найбільш загальному розумінні являють собою систему правових форм, методів, способів і прийомів досягнення приватних чи публічних цілей суб'єктами правовідносин. Такий підхід до розуміння права дає змогу сприймати його не як сукупність нав'язаних державою заборон, зобов'язань і дозволів, а як систему реальних інструментів задоволення потреб, реалізації інтересів особи, суспільства та держави в цілому.

Ключові слова: правові засоби, інструментальна теорія, заборони, зобов'язання, дозволи, приватні цілі, публічні цілі, правові інтереси, регулювання.

ТЕОРИЯ ПРАВОВЫХ СРЕДСТВ В КОНТЕКСТЕ ИНСТРУМЕНТАЛЬНОЙ ТЕОРИИ ПРАВА

Ганзенко А.А.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
gan-oleksandr@yandex.ua*

В научной публикации исследуются понятие и классификация правовых средств в контексте инструментальной теории права. Отмечается, что «правовые средства» являются ключевой категорией инструментальной теории права. В широком понимании правовые средства представляют собой систему правовых форм, методов, способов и приемов достижения частных или публичных целей участниками правоотношений. Такой подход к пониманию права позволяет воспринимать его не как совокупность навязанных государством запретов, обязанностей и разрешений, а как систему реальных инструментов удовлетворения потребностей, реализации интересов личности, общества и государства в целом.